

Exilul – o temă recurentă în preocupările criticului literar Ștefan Ion Ghilimescu¹

MIHAELA ALBU

Uniunea Scriitorilor din România

e-mail:

malbu47@gmail.com

Article history

Received: 25.08.2020

Received in revised form: 30.10.2020

Accepted: 20.12.2020

Available online: 30.12.2020

Title: “The exile - a recurrent theme in the concerns of the literary critic Ștefan Ion Ghilimescu”

Abstract. The literature of the exile is a main topic in Ștefan Ion Ghilimescu’s books, such as *Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor* (co-author Mihai Gabriel Popescu), 2000; *România exilată. George & Alexandru Ciorănescu*, 2008; *Timpul și oglinda. Contribuții ciorănesciene*, 2019 or even in other composite volumes: *Vederi și atitudini critice*, 2013; *Ochiul lentilei*, 2017.

First of all, in our paper we put into evidence that many of Ghilimescu’s studies highlight the Romanian literature forbidden by the communist regime, because he makes known important writers who lived and create far from their native country. Secondly, we make the point that, unfortunately, Ghilimescu and other literary historians, individually, replace official institutions (such as Ministry of Foreign Affairs, Ministry of Culture, the Romanian Writers' Union etc.), disinterested in rehabilitating the unity of the two literatures.

Keywords: Romanian literature; exile; communist regime; Ștefan Ion Ghilimescu;

Introducere

Criticul literar, cercetătorul care și-ar afla răgaz să se oprească asupra scrierilor unui confrate – în cazul de față ale lui Ștefan Ion Ghilimescu – ar înregistra, poate, mai întâi cantitatea, i.e. numărul de cărți de critică și istorie

¹ O variantă a acestui eseu a fost publicată și în revista *Observatorul*. Text disponibil la <http://www.observatorul.com/default.asp?action=articleviewdetail&ID=21721>

literară, scrise și publicate până în prezent. Nu le vom număra acum, lăsând cititorul (curios și interesat) să o facă. Nici nu vom cita toate titlurile, rezumându-ne doar la cele al căror subiect este pentru autor o preocupare constantă, fiind totodată și în atenția noastră de câțiva ani buni. Este vorba despre *exil*, Ștefan Ghilimescu fiind unul dintre cei mai avizați cunoscători și analiști ai fenomenului cultural petrecut în afara granițelor (nu includem, desigur, aici producția literară a românilor basarabeni, bucovineni ori al celor din Banatul sârbesc).

Recuperarea operelor unor mari scriitori

În multe articole din reviste (ne referim îndeosebi la cele din *Jurnalul literar*, dar și din *Argeșul*, *Viața Românească*, *Ramuri*, *Contemporanul*, *Astra*, *Luceafărul*, *Nord Literar* ș.a.) ori capitole din volume ca *Vederi și atitudini critice*, 2013; *Ochiul lentilei*, 2017 și chiar volume integral axate pe activitatea unor scriitori din exil (*Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor* – în colaborare cu Mihai Gabriel Popescu, 2000; *România exilată. George & Alexandru Ciorănescu*, 2008; *Timpul și oglinda. Contribuții ciorănesciene*, 2019, Șt. I. Ghilimescu demonstrează că, prin constanța cu care abordează „tema exilului”, precum și prin acribia cercetării reușește să impună în conștiința cititorilor nume importante ale scriitorilor români – dacă ar fi să ne referim numai la Alexandru și George Ciorănescu, de exemplu.

O parte dintre cărțile sale sunt culegeri de articole scrise în timp (la sfârșitul fiecăruia este consemnată data scrierii/publicării, drept „martor” al momentului la care ajunsese (el, alături de alți cercetători) în recuperarea operelor unor mari scriitori care au trăit și au creat departe de țară.

„Tema exilului” (așa cum și-a intitulat el însuși un paragraf din volumul *Vederi și atitudini critice*, ed. Cetatea de Scaun, 2013) are o puternică motivație în preocupările sale (lăsând la o parte subiectivitatea datelor personale – locuiește în Fieni, orașul italianistului Mircea Popescu, oraș situat nu departe de Mioveni, locul de naștere al Ciorăneștilor). Așadar, pe lângă aceste motivații de ordin direct geografic, Ștefan Ghilimescu își asumă conștient o responsabilitate de „misionar”, exact așa cum o apreciază la un moment dat pe cea demonstrată și de Ileana Corbea, convins el însuși de „necesitatea urgenței recuperării și integrării moștenirii culturale a exilului anticomunist românesc în canonul național” (op. cit., p. 130), de vreme ce această recuperare a exilului și integrarea „expresiei lui literare în canonul național, după revoluția din 89, întârzie să devină un proiect și o politică de

stat de oarecare coerență chiar și după condamnarea oficială a comunismului”².

Recuperarea și integrarea exilului cultural românesc sunt așadar până astăzi aproape în totalitate inițiative particulare.

O contribuție importantă o datorăm, printre alți câțiva cercetători – nu mulți, din păcate –, lui Ștefan Ion Ghilimescu. Cea mai substanțială, prin datele inedite, dar și prin amploarea informației, o putem considera cea despre Alexandru Ciorănescu, dar nu mai puțin despre George Ciorănescu (și „dinastia” Ciorăneștilor, în general!). Altele supun atenției nume ca Alexandru Busuioceanu ori Mircea Popescu, ediții apărute în țară, studii și comentarii menite a restitui astăzi ceea ce s-a întâmplat cultural departe de țară în perioada comunistă. Dar pe lângă numele unor scriitori de valoare din exil și în general al unor intelectuali implicați în acțiuni majore, cu rezultate asemenea, istoricul literar aduce în atenția cititorului activitatea unor importante instituții ale exilului. Iată, de pildă, Fundația Universitară „Carol I”, al cărei secretar general a fost George Ciorănescu, informația fiind prilejuită de prezentarea volumului *George Ciorănescu și exilul românesc*, volum ce cuprinde corespondența acestuia cu scriitori și oameni politici importanți ai exilului românesc.

Unele articole din volume sunt astfel – aparent – cronici de carte. Și – insistăm – numai aparent, deoarece, pe lângă prezentarea, analiza și necesara informație cu privire la conținutul unor lucrări, autorul face adesea o trecere în revistă a ceea ce s-a scris despre exil și totodată un aspru rechizitoriu asupra nepăsării autorităților pentru recuperarea valorilor exilului. Laudă, în schimb, și pe bună dreptate, pe lângă „inițiativele fostelor instituții ale exilului și ale unor exilați”, „efortul surd, dar plin de abnegație al unor *particulari* care s-au transformat în adevărate instituții ale cercetării și valorificării anvergurii fenomenului, cum, de pildă, revista *Jurnalul literar* sau editura *Jurnalul literar*, conduse de istoricul și criticul literar Nicolae Florescu”³.

Inițiativele particulare nu sunt însă îndeajuns pentru „a aduce acasă” o atât de vastă și mai ales valoroasă parte a culturii române și aproape niciun text semnat de cel care cunoaște atât de bine fenomenul exilului, rod al cercetării de ani de zile, nu ocolește dezvăluirea nepăsării autorităților române de astăzi față de activitatea culturală, de cărțile scriitorilor, de

² Ștefan Ion Ghilimescu, *Vederi și atitudini critice* (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2013), 121.

³ *Ibidem*.

revistele editate de jurnaliștii români din exil și chiar față de bibliotecile acestora.

Am putea da mai multe exemple. Ne vom opri la unul singur – o altă prezentare de carte (interviurile lui Cornel Nistea cu câțiva reprezentanți ai exilului, puse sub o parafrază a considerațiilor lui Virgil Ierunca, *Tragismul exilului românesc*), iar dintre aceste interviuri – cel cu esteticianul și criticul literar Titu Popescu. Fiind el însuși exilat pentru o bună perioadă în Germania, Titu Popescu subliniază existența literaturii exilului, dar și „întinderea” și „valoarea” acesteia, fiind astfel vorba, în fapt, „despre două literaturi crescute în condiții net diferite, deși specificul estetic, de a fi scrise în aceeași limbă românească, le certifică unitatea.”

De aceea, având în vedere realitatea practică, existența unei literaturi a exilului, pe interlocutor îl „intrigă” (cum și pe Ștefan Ghilimescu, dar nu mai puțin pe noi!) „faptul că în condițiile libertății dobândite în țară după 1990, nici măcar una dintre instituțiile de stat cu rol în materie (Ministerul de Externe, Uniunea Scriitorilor, Institutul Cultural Român, la care aș adăuga – scrie St. Gh. – INMER și IRIR) nu își asumă rolul refacerii unității celor două literaturi”⁴.

Concluzii

Și astfel, drept scurte concluzii în semnalarea uneia dintre preocupările majore ale lui Ștefan Ghilimescu – tema exilului – nu aflăm alte cuvinte mai de folos decât tot pe cele ale criticului și istoricului literar: „Noi, românii, trebuie să recunoaștem franc, nu prea avem vocația respectului firesc pentru faptele de bravură culturală și valoarea operei înaintașilor. S-ar zice că nu ne place deloc să ștergem cum se cuvine praful uitării și al ignoranței și să facem loc *in situ*, la locul cuvenit, patrimoniului literar pe care căinoșenia vremilor l-a fragmentat sau l-a înstrăinat la un moment dat”⁵.

Și totuși, dacă nu ar fi cercetători de calibrul lui Ștefan Ghilimescu – cu dorința de „a șterge praful uitării” și chiar al „ignoranței”, dar îndeosebi cu știința și acribia pe care a demonstrat-o în toate scrierile sale, patrimoniul literar/ cultural creat departe de granițele României, dar nu mai puțin românesc, ar rămâne în continuare o pagină albă pentru mulți contemporani.

⁴ Idem, *Ochiul lentilei. Critice* (Cluj-Napoca: Editura Limes, 2017), 283.

⁵ Ștefan Ion Ghilimescu, *Vederi și atitudini critice* (Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2013), 175.

Bibliografie/References:

- Ghilimescu, Ștefan Ion. *România exilată*. George & Alexandru Ciorănescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2008.
- Ghilimescu, Ștefan Ion. *Vederi și atitudini critice*. Târgoviște: Editura Cetatea de Scaun, 2013.
- Ghilimescu, Ștefan Ion. *Ochiul lentilei. Critice*. Cluj-Napoca: Editura Limes, 2017.
- Ghilimescu, Ștefan Ion. *Timpul și oglinda. Contribuții ciorănesciene*. Cluj-Napoca: Editura Limes, 2019.
- Popescu, Mihai Gabriel, & Ghilimescu, Ștefan Ion. *Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor*. Târgoviște: Editura Bibliotheca, 2000.

AUTHOR BIO:

MIHAELA ALBU (b. 1947 in Craiova) studied Philology at the University of Bucharest. In 1983 she earned her PhD from the University of Bucharest. Between 1974 – 2012 she was teaching at the University of Craiova, and between 2012-2015 at the Univ. „Spiru Haret”, Bucharest, Faculty of Journalism. Between 1999 and 2004 she interrupted her activity in Romania because she won a competition being appointed as a visiting professor at Columbia University in New York, „Nicolae Iorga” Chair, where she taught Romanian language & culture. Mihaela is a member of the Romanian Writers’ Union, of the Union of Professional Journalists in Romania, of the Romanian - American Academy, and of other cultural associations. She is also the director (and founder) of the international cultural magazine *Carmina Balcanica*, of the literary magazine *Antilethe*, and the editor-in chief of the literary magazine *Lumina lină. Gracious Light* (USA), a member in the editorial board of several newspapers and magazines, and a president of the international Cultural Association „Carmina Balcanica”. She published more than 400 essays (both in Romanian and foreign magazines from the United States, Germany, Italy, Israel, Moldova, Canada, England). And also about 30 volumes of literary criticism (some in collaboration with Dan Angheliescu), poems, short stories and interviews.